

Georges Perec

W
sau
amintirea
copilăriei

Traducere și note de
Laurențiu Malomfălean

Ediție îngrijită și prefață de
Yvonne Goga

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2016

PRIMA PARTE

*Această negură smintită în care se agită umbre,
cum aş putea s-o limpezesc?*

Raymond Queneau

I

Am ezitat multă vreme înainte să încep narațiunea călătoriei mele pe W. M-am hotărât astăzi, împins de-o necesitate imperioasă, convins că evenimentele cărora le-am fost martor trebuie să fie revelate și puse în lumină. Nu mi-am disimulat scrupulele – urma să zic, nu știu de ce, pretextele – care păreau să se opună unei publicări. Multă vreme am vrut să păstrez secretul, referitor la ceea ce văzusem; nu se cădea să divulg absolut nimic despre misiunea care mi se încredințase, în primul rând pentru că această misiune n-a fost poate îndeplinită – însă cine ar fi putut s-o ducă la bun sfârșit? – apoi întrucât și cel care mi-a încredințat-o a dispărut.

Multă vreme rămâneam indecis. Încet-încet, uitam nesigurele peripeții ale acestei călătorii. Dar visele mi se populau cu acele orașe fantomă, cu acele curse sângeroase, cărora credeam că le aud încă miile de urale, cu acele flamuri desfășurate pe care vântul mării le sfâșia. Neînțelegerea, oroarea și fascinația se confundau în aceste amintiri fără capăt.

Multă vreme am căutat urmele istoriei mele, am consultat hărți și anuare, mormane de arhive. N-am găsit nimic și uneori mi se părea că visasem, că nu fusese decât un coșmar imposibil de uitat.

În urmă cu... ani, la Veneția, într-o tavernă din Giudecca^A, am văzut intrând un om pe care am crezut că îl recunosc. M-am năpustit asupra lui, deja bâiguind însă două-trei scuze. Nu puteau exista supraviețuitori. Ceea ce îmi văzuseră ochii se întâmplase aievea: lianele rupseseră sigiliile, pădurea înghițise casele; nisipul invadase stadioanele, cormoranii se abătuseră cu miile, iar liniștea, liniștea se făcuse dintr-odată de gheață. Orice s-ar fi întâmplat, orice aș fi făcut, eram singurul depozitar, singura memorie în viață, singurul vestigiu al acelei lumi. Asta, mai mult decât orice altă considerație, m-a determinat să scriu.

Un cititor atent va înțelege, fără îndoială, cum reiese din precedentele că, în mărturia pe care mă pregătesc s-o fac, am fost martor și nu actor. Nu sunt eroul istoriei mele. Nu-i sunt nici chiar bardul. Chiar dacă evenimentele pe care le-am văzut au bulversat cursul, până atunci nesemnificativ, al existenței mele, chiar dacă ele încă apasă cu toată greutatea lor asupra comportamentului meu, asupra modului meu de-a vedea, aș vrea, pentru a le relata, să adopt tonul rece și senin al etnologului: am vizitat lumea aceea înghițită și uite ce-am văzut. Nu patima clocotitoare a lui Ahab mă locuiește, ci nevinovata reverie a lui Ishmael, răbdarea lui Bartleby^B. Lor, încă o dată, după atâția alții, le cer să-mi fie umbre tutelare.

A Insulă sudică față de oraș.

B Personaje din romanul *Moby Dick*, respectiv nuvela *Bartleby*, de Herman Melville.

Cu toate astea, pentru a mă conforma unei reguli cvasi-generale, și pe care n-o discut în rest, voi da acum, cel mai pe scurt posibil, câteva indicații asupra existenței mele și, mai precis, asupra circumstanțelor care mi-au pecetluit călătoria.

M-am născut la 25 iunie 19..., în jurul orei patru, la R., cătun cu trei cămine, nu departe de A. Tatăl meu deținea o mică exploatație agricolă. A murit din cauza urmărilor unei răni, pe când urma să împlinesc șase ani. Nu lăsa nimic altceva decât datorii și toată moștenirea mea a constat în câteva bunuri, ceva rufărie, trei sau patru piese de veselă. Unu dintre cei doi vecini ai tatălui meu se oferi să mă adopte; am crescut în mijlocul alor săi, pe jumătate ca fiu, pe jumătate ca slugă la fermă.

La șaisprezece ani, am părăsit R. și m-am dus la oraș; acolo am exersat o vreme diverse meserii, dar, negăsind una care să-mi placă, am sfârșit prin a mă înrola. Obișnuit să ascult și înzestrat cu o rezistență fizică puțin comună, aș fi putut deveni un bun soldat, însă mi-am dat curând seama că nu m-aș adapta niciodată cu adevărat vieții militare. La capătul unui an petrecut în Franța, la Centrul de Instrucție din T., am fost trimis în operațiuni; am rămas acolo mai bine de cincisprezece luni. La V., în cursul unei permisii, am dezertat. Luat în primire de-o grupare de răzvrățiți, am reușit să ajung în Germania, unde, mult timp, am fost fără slujbă. M-am instalat în sfârșit la H., imediat lângă frontiera luxemburgheză. Găsisem un loc de gresor în cel mai mare garaj din oraș. Locuiam într-o mică pensiune de familie și-mi petreceam majoritatea serilor într-o berărie uitându-mă la televizor sau, câteodată, jucând table cu unul sau altul dintre camarazii mei de lucru.

II

Nu am amintiri din copilărie. Cam până în al doisprezecelea an, istoria mea constă în câteva linii: mi-am pierdut tatăl la patru ani, mama la șase; am petrecut războiul în diverse pensiuni din Villard-de-Lans^A. În 1945, sora tatălui meu și soțul ei m-au adoptat.

Această lipsă de istorie m-a liniștit multă vreme: răceala sa obiectivă, aparenta-i evidență, inocența ei, mă protejau, însă față de ce mă protejau ele, dacă nu tocmai față de istoria mea, de istoria mea trăită, de istoria mea reală, de istoria mea și numai a mea, care, se poate presupune, nu era nici rece, nici obiectivă, nici în mod aparent evidentă, nici în mod evident inocentă?

„Nu am amintiri din copilărie”: stabileam afirmația asta cu încredere, aproape cu un fel de sfidare. Nu se făcea să fiu întrebat relativ la această chestiune. Ea nu era înscrisă în programul meu. Eram scutit de ea: o altă istorie, cea Mare, Istoria cu marea sa bardă^B, răspunsese deja în locul meu: războiul, lagărele de exterminare.

A Comună din sud-estul Franței, regiunea Ron-Alpi, în apropiere (circa 40 km) de Grenoble.

B În franceză, joc de cuvinte între pronunția literei H (din *Histoire*) și cea a cuvântului *hache* (secure).

La treisprezece ani, am inventat, povestit și desenat o mică istorie. Mai târziu, am uitat-o. În urmă cu șapte ani, într-o seară, la Veneția, dintr-odată mi-am adus aminte că istoria asta se numea „W” și că era, într-un anumit fel, dacă nu istoria, cel puțin o istorie a copilăriei mele.

În afara titlului restituit brusc, n-aveam practic nicio amintire legată de W. Tot ceea ce știam despre ea consta în mai puțin de două rânduri: viața unei societăți preocupate exclusiv de sport, pe-o insuliță din Țara de Foc^A.

Încă o dată, capcanele scrisului s-au pus în funcțiune. Încă o dată, am fost ca un copil ce se joacă de-a v-ați ascunselea și care nu știe de ce anume se teme sau ce își dorește mai mult: să rămână ascuns, ori să fie descoperit.

Am regăsit mai târziu câteva dintre desenele pe care le făcusem în jurul vârstei de treisprezece ani. Mulțumită lor, am reinventat W și am publicat-o în foileton, pe măsură ce-am scris-o, în *La Quinzaine littéraire*, între septembrie 1969 și august 1970.

Astăzi, patru ani mai târziu, încerc să pun capăt – vreau prin asta să spun la fel de mult „să trasez limitele” pe cât „să dau un nume” – acestei lente descifrări. W nu mai seamănă cu fantasma mea olimpică după cum fantasma asta olimpică nu semăna cu copilăria mea. Dar în rețeaua pe care ele o țin, precum în lectura pe care le-o fac, eu știu că se găsește înscrisă și descrisă calea pe care am străbătut-o, dezvoltarea istoriei mele și istoria dezvoltării mele.

A Arhipelag în extremitatea Americii de Sud, despărțit de continent prin strâmtoarea Magellan.

III

Mă aflam de trei ani la H., când, pe 26 iulie 19..., dimineata, proprietăreasa mi-a înmănat o scrisoare. Fusesse expediată în ajun din K., un oraș de oarecare importanță, situat cam la 50 de kilometri de H. Am deschis-o; era scrisă în franceză. Hârtia, de excelentă calitate, purta în susul paginii numele

Otto APFELSTAHL, MD

dominând un blazon complicat, perfect gravat, însă pe care ignoranța mea în materie de heraldică nu-mi permitea să-l identific, nici măcar, mai simplu, să-l descriez; de fapt, n-am reușit să recunosc în mod clar decât două din cele cinci simboluri care îl compuneau: un turn crenelat, în mijloc, pe toată înălțimea blazonului, și, în partea de jos, la dreapta, o carte deschisă, cu pagini goale; cealalte trei, în pofida eforturilor pe care le-am făcut pentru a le pricepe, mi-au rămas obscure; totuși, nu era vorba despre simboluri abstracte, nu erau zigzaguri, de exemplu, nici fâșii, nici carouri, ci niște figuri întrucâtva duble, cu un desen totodată precis și ambiguu, ce părea să se poată interpreta în mai multe feluri, fără să te poți vreodată opri asupra unei alegeri satisfăcătoare: la limită, una ar fi putut să treacă drept un șarpe încovoiat,

al cărui solzi ar fi fost niște frunze de laur, alta o mână ce-ar fi fost în același timp rădăcină; a treia reprezenta la fel de bine un cuib cât o văpaie, sau o coroană de spini, ori un tufiș arzând, sau chiar o inimă străpunsă.

N-avea nici adresă, nici număr de telefon. Scrisoarea spunea doar atât:

„Domnule,

V-am fi extrem de recunoscători să binevoiți a ne acorda o întrevvedere pentru o chestiune care vă privește.

Vom fi la Hotelul Berghof, la numărul 18 de pe Nurmbergstrasse, vinerea aceasta, 27 iulie, și vă vom aștepta la bar, începând cu ora 18.

Mulțumindu-vă anticipat și cerându-ne scuze că nu vă putem oferi pentru moment explicații mai consistente, vă rugăm să aveți încredere, domnule, în sentimentele noastre devotate.”

Urma o parafă cam ilizibilă și pe care numai numele figurând pe antet mi-a îngăduit s-o identific ca trebuind să însemne „O. Apfelstahl”.

E lesne de înțeles că, la început, scrisoarea m-a înfricoșat. Prima idee a fost să fug: fusesem recunoscut, nu putea fi vorba decât de-un șantaj. Mai târziu, am reușit să-mi stăpânesc temerile: faptul că scrisoarea asta a fost scrisă în franceză nu însemna că mi se adresa mie, celui care fusesem, soldatului dezertor; actuala mea identitate făcea din mine un elvețian romand^A și francofonia mea nu surprindea pe nimeni. Cei care mă ajutaseră nu cunoșteau fostul meu nume și ar fi fost necesar un improbabil, un

A Locuitor din Elveția francofonă.

inexplicabil concurs de împrejurări pentru ca un om care m-a întâlnit în viața mea anterioară să mă regăsească și să mă recunoască. H. nu-i decât un orașel, departe de marile axe rutiere, turiștii îl ignoră, iar eu îmi petreceam o bună parte din timpul fiecărei zile pe fundul gropii de gresaj ori alungit sub motoare. Și, până la urmă, ce-ar fi putut să-mi ceară cel care, printr-o întâmplare de neînțeles, mi-ar fi dat de urmă? N-aveam bani, n-aveam posibilitatea să-i am. Războiul pe care îl făcusem se terminase de mai bine de cinci ani, era mai mult decât verosimil ca eu să fi fost chiar amnistiat.

Încercam să iau în considerare, cel mai calm posibil, toate ipotezele pe care le sugera scrisoarea asta. Era ea rezultatul unei lungi și răbdătoare căutări, a unei anchete care, puțin câte puțin, se restrânsese în jurul meu? I se va fi scris unui om căruia îi purtam numele sau îi eram tiz? Se gândea vreun notar să mă socotească moștenitorul vreunei averi imense?

Citeam și reciteam scrisoarea, încercam de fiecare dată să descopăr în ea un indiciu suplimentar, însă nu găseam decât motive care să mă intrige în plus. Acel „noi” care îmi scria va fi fost vreo convenție epistolară, cum este obiceiul în aproape toate corespondențele comerciale, unde semnatarul vorbește în numele societății care îl angajează, sau poate aveam de-a face cu doi, ori cu mai mulți corespondenți? Și ce însemna acel „MD” care urma, pe antet, numelui Otto Apfelstahl? În principiu, așa cum am verificat în dicționarul uzual împrumutat pentru câteva clipe de la secretara garajului, nu putea fi vorba decât de prescurtarea americană a lui „Medical Doctor”, însă această siglă, curentă în Statele Unite, n-avea niciun motiv să figureze pe antetul unui german, fie

și medic, or atunci îmi era necesar să presupun că Otto Apfelstahl asta, chiar dacă îmi scrisese din K., nu era neamț, ci american; asta nu avea nimic uluitor în sine: există mulți germani emigrați în Statele Unite, numeroși medici americani sunt de origine germană sau austriacă; dar ce putea să vrea de la mine un doctor american, și ce venise el să facă în K.? Se putea până la urmă imagina un medic, oricare i-ar fi fost naționalitatea, care să-și pună pe hârtia de scris indicația profesiei, dar să înlocuiască informațiile pe care am fi îndreptățiți să le așteptăm de la un doctor în medicină – adresa lui ori adresa cabinetului, numărul de telefon, indicația orelor la care te primește, funcțiile sale spitalicești etc. – printr-un blazon pe cât de sibilinic, pe atât de învechit?

Toată ziua m-am întrebat ce anume se cuvenea să fac. Trebuia să mă duc la întâlnirea aceea? Trebuia să-mi iau tâlpășița imediat și să reîncep altundeva, în Australia sau în Argentina, o altă viață clandestină, făurindu-mi iarăși alibiul fragil al unui nou trecut, al unei noi identități? De-a lungul orelor, neliniștea mea lăsa loc nerăbdării, curiozității; îmi imaginam febril că întâlnirea aceea urma să-mi schimbe viața.

Mi-am petrecut o parte din seară la Biblioteca municipală, frunzărind dicționare, enciclopedii, anuare, cu speranța să descopăr în ele niște informații despre Otto Apfelstahl, eventuale indicații asupra altor accepțiuni ale siglei „MD”, sau despre semnificația blazonului. Însă n-am găsit nimic.

A doua zi dimineața, cuprins de-o presimțire tenace, mi-am îndesat în geanta de călătorie niște haine și ceea ce aş fi putut să numesc, dacă asta n-ar fi fost derizoriu în

acel moment, bunurile mele cele mai de preț: aparatul de radio, un ceas de buzunar din argint care ar fi putut foarte bine să-mi vină de la străbunicul meu, o mică statueta de sief cumpărată la V., o scoică rară și ciudată pe care mi-o trimisese într-o zi nașa mea de război^A. Voiam să fug? Nu cred: mai degrabă să fiu pregătit pentru orice eventualitate. Mi-am prevenit proprietărea că poate voi lipsi câteva zile și i-am plătit datoria. M-am dus să-mi găsesc patronul; i-am spus că murise mama și că trebuia să merg s-o îngrop la D., în Bavaria. Mi-a acordat o săptămână de concediu și m-a plătit cu câteva zile în avans pe luna ce se încheia.

M-am dus la gară, mi-am pus geanta într-un dulăpior cu încuietore. Apoi, în sala de așteptare de la clasa a doua, așezat aproape în mijlocul unui grup de muncitori portughezi în drum spre Hamburg, am așteptat orele șase ale serii.

A În original, *marraine de guerre*: femeie care, în cele Două Războaie Mondiale, corespundea cu soldați francezi, pentru a-i sprijini moral și afectiv.

IV

Nu știu unde s-au rupt firele ce mă legau de copilărie. Ca toată lumea, sau aproape, am avut un tată și o mamă, o oliță, un pătuț, o morișcă, și, mai târziu, o bicicletă pe care n-o încălecam, se pare, niciodată, fără să scot niște urlete de groază numai la gândul că urmau să fie ridicate sau chiar îndepărtate cele două rotițe ajutătoare care îmi asigurau stabilitatea. Ca toată lumea, am uitat totul despre întâii mei ani de existență.

Copilăria mea face parte din acele lucruri despre care știu că nu știu mare lucru. Se află în urma mea, însă, e solul pe care am crescut, mi-a aparținut, oricât de mult aș râvni să afirm că nu-mi mai aparține. Multă vreme am căutat să deviez ori să maschez aceste evidențe, închizându-mă în statutul inofensiv al orfanului, al nenăscutului, al fiului nimănu. Însă copilăria nu e nici nostalgie, nici teroare, nici paradis pierdut, nici Lână de Aur, ci poate orizont, punct de plecare, coordonate pornind de la care axele vieții mele își vor putea găsi rostul. Deși nu am, pentru a-mi susține amintirile improbabile, decât ajutorul pozelor îngălbenite, mărturii rare și documente derizorii, n-am altă alegere decât să evoc ceea ce prea mult